

TEMA: Bergen – bysamfunnet ①66, Byen og strilelandet ①71
KART: ④36, ④37

Strandsiden

MUNKELIV OG JONSKLOSTERET

MUNKELIV kloster lå på Nordnes, på plassen som nå heter KLOSTERET. Det var et benediktinerkloster som ble grunnlagt av kong ØYSTEIN MAGNUSSON (1103–23). I 1426 ble klosteret overtatt av birgittinerne. I 1455 ble det herjet av tyskerne, som satte fyr på både kirken og klosterbygningene da de drepte OLAV NILSSON, den norske høvedsmannen på Bergenhus som hadde flyktet inn i kirken. Kirken ble gjenreist og fungerte i kort tid som byens domkirke, før fransiskanerkirken i Vågsbotn ble domkirke i 1536. Kirken ble antakelig påbegynt allerede i Øystein Magnussons tid (før 1123) og må ha vært en av de staseligste kirkebygninger i Bergen.

JONSKLOSTERET lå ovenfor Strandgaten, i området mellom Strandgaten og plassen foran Tinghuset. Det var et augustinerkloster, antakelig grunnlagt i andre halvdel av 1100-årene. Ingen rester av klosterbygningen er bevart (④36).

På utsnittet av byprospektet (1740-årene) ser vi Nykirke-tårnet slik det stod før brannen i 1756. Den første Nykirken (1621) ble bygget over restene av erkebispens gård. Kirken brant igjen i 1800, og så i 1944. Siste gang ble den gjenreist i henhold til planene fra 1756. Fredriksberg er merket med tallet 3. Festningsverkene på Nordnespynten er fra slutten av 1600-tallet.

I løpet av 1300-tallet endret STRANDSIDEN seg fra et landlig klosterlandskap til et pulserende handelssentrum med sjøboder, sjøhus og hoper.

«Muren» fra 1561, slik den ble seende ut etter brannen i 1702. Xylografi ca. 1860.

ERIK ROSENKRANTZ arvet en gård på Stranden gjennom sitt slektskap med Losneslekten. Etter en brann i 1561 bygde han her en «grundmuret Vaaning» tvers over Strandgaten, og han hentet byggstein fra det nærliggende Munkeliv kloster. «De Rosenkrantzers Mur» og «Rosenkrantz Alminding» er idag kjent som MUREN og MUR-ALMENNING.

I begynnelsen av 1600-tallet var det hanseatiske hegemoniet over fjernhandelen svekket. Mange av Kontorets handelsforvaltere på Bryggen brøt ut, tok borgerskap og begynte for seg selv på Strandsiden. Det samme gjorde nye innvandrere. Slik vokste det fram et nytt norsk handelsborgerskap. I dag er den gamle Stranden og Nordnes borte, med sjøbodene og kjøpmannshusene - Ludvig Holbergs og Edvard Griegs bydel. Bare noen små enklaver er bevart. □

FESTNINGSBYEN BERGEN

I løpet av andre halvdel av 1600-tallet endret Bergen seg fra en by beskyttet av en borg til en by beskyttet av en rekke festningsverk.

STADSPORTEN er den eneste byport som ble bygd i Bergen. Grunnsteinen ble lagt 6. august 1628. Flere inskripsjoner, våpenskjold og minneplaketter forteller om bygging, reparasjon og ombygging gjennom århundrene. På begge sider av porten var det jordvoller, med en jordgrav mot Kalfaret i sør. Opprinnelig var det en vindebro, som kunne trekkes opp over jordgraven. I reparasjonen i 1792 ble rommene over murhvelvingen innredet til oppbevaring av byens arkiver og det såkalte Stadspportarkivet stod her fram til 1971. Værene som bøndene hadde med seg til byen fra sør, ble belagt med en toll som måtte betales ved Stadspporten.

I 1850-årene ble det foreslått at Stadspporten skulle rives fordi den ikke var av historisk interesse. I dag er den fredet og et viktig kulturminne i byen.

FREDRIKSBERG ble foreslått anlagt allerede på 1640-tallet, men festningen ble ikke bygd ferdig før ca. 1706. Den er oppkalt etter FREDRIK III. Festningsingeniørene mente at Fredriksberg burde bli den viktigste festningen i Bergen, fordi den kunne kontrollere både Vågen med byen i øst og Nøstet-Sydnes og Puddefjorden i vest. Til og med hele området mellom Kvarven og Sandviken ville kunne beskyttes fra dette høydedraget på Nordnes. Festningen har flere bygninger, bl.a et stort krutthus fra ca. 1700 og kassematter (skuddsikre rom) fra 1660-årene. Både brannvakt og Værvarslingen har benyttet seg av den strategiske posisjonen. I nyere tid har Nordnes Bataljon hatt sitt hovedkvarter på Fredriksberg fra 1935.

Fanabønder på veg til Stadsporten. Prospekt av Johan Georg Müller 1796. Utsnitt.